

EGYENLŐSÉG

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, V. Arany János-utca 1.
hová minden küldemény intézendő.

TÁRSADALMI HETILAP.
SZERKESZTI
SZABOLCSI MIKSA.

Előfizetési feltételek:
Félsz évre házhoz küldve frt 7.—
Félévre " 3.50
Negyedévre " 1.75
Egyes szám ára 14 kr.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

A megszorodott antiszemita.

A napokban történt meg a szavazás, leszavazása az Istóczy et consortes által beadott a tőzsde-bírótság megszüntetéséről szóló törvényjavaslatnak.

Nem lehet feladatunk e tárgyhoz most érdemlegesen hozzászólni, megtevé ezt lapunk múlt számában dr. Visontai Soma a dolog meritumához objective hozzászóló kitünő cikkével.

A lényeg az, hogy az Istóczy által beadott javaslat az igazságügyminiszter ékes szavu indítványára még vita tárgyává sem tétetett, hanem 144 contra 36, tehát 108 szótöbbséggel elvetetett.

Hogy hiu ábrándokkal ne ámítsuk önmagunkat, ki kell jelentenünk: Istóczy indítványának tulajdonképpen nem 36, hanem biztos 44 szavazata lett volna, a mennyiben **nyolcz** notórius antiszemita a szavazásnál nem volt jelen, nevezetesen: Verhovay Gyula, Ónody Géza, Komlóssy Ferencz, Zimándy Ignác, Veress József, Csúzy Pál, Vadnay Andor és Simonyi Iván. Ha ezek nem hiányoztak volna, úgy nem 36, hanem 44 szavazatot nyert volna Istóczy javaslata.

Tehát a szavazás reánk nézve éppenséggel nem kedvező, mert kitünik az, hogyha ellenünk kell szavazni — a mint hogy a börzeügyet is egészen zsidó dolognak vették -- nem 15-en, sem 20-an vagy 30-an, hanem a 40-en túl is lehetnek.

E körülmény részünkről nagy figyelmet érdemel annál is inkább, mert komoly intést foglal magában a közlő választásokra s a mi fő, legeklatánsabban jellemzi a helyzetet.

Kötelességünket teljesítjük, midőn hitrokonaink figyelmét e sajnos körülményre felhívjuk s megnevezük azon képviselőket, kik Istóczy javaslata mellett foglaltak állást; hadd lássa ország-világ, hadd ismerje meg őket a zsidóság annyival is inkább, mert a választások küszöbén állunk. E jeles emberek névsorát a következőkben adjuk kerületeik megnevezésével együtt;

Almássy Sándor (Füged), Andreánszky Gábor

(Pinczehely), Barta József (Nagy-Atád), Becker János (Nagy-Lak), Boda Vilmos (Szekszárd), Csanády Sándor (Félegyháza), Fornszek Sándor (Szigetvár), Gosztonyi Sándor (Hódmezővásárhely), Graffius Károly (Medgyes), Gruber János (Szil), Györffy Géza (N.-Vázsony), Herman Ottó (Szeged II. k.), Izsák Dezső (Fehér-Gyarmat), Istóczy Győző (Rum), Ivády Béla (Pétervásár), Ketzer Miklós (Zboró), Kürthy Sándor (Gyöngyöspatak), Lükő Géza (Görgő), Madarász József (Sárkeresztúr), Margittay Gyula (Hajdu-Böszörmény), Matkovich Tivadar (Enying), Mártonffy Károly (Zombor), Micsky Lajos (Nagy-Igmánd), Miklós György (Tab), Nagy Ferencz (Szalánta), Nendtvich Károly (Zurány), Olay Szilárd (Bács-Almás), Pantotsek Rezső (Nagy-Szombat), Pap Elek (Nádudvar), Petrich Ferencz (Kölesd), Rácz Géza (Fülöp-Szállás), Szalay Imre (Lengyeltóti), Szalay Károly (Csurgó), Szathmári László (Kápolna), Szemnecz Emil (Zala-Egerszeg), Törs Kálmán (Szentés).

36 szavazatból e szerint mindössze csak **hét** volt notórius antiszemita: Andreánszky, Istóczy, Margittay, Rácz, Szalay Károly, Szemnecz és Nendtvich. Antiszemitanak ismert, de nem nyíltan a párthoz tartozó volt szintén hét: Gruber, Györffy, Hermann, Kürthy, Pantatsek, Petrich és Szalay Imre, tehát huszonketten részesítettek bennünket ama meglepetésben, hogy ők tulajdonképpen antiszemita.

Még jobban kidomborodik a kép, még világosabb az előtér, ha figyelembe vesszük azt, hogy a notórius antiszemitákon kívül a függetlenségi és 48-as pártból 23, (Mocsáry Lajos és Ugron Gábor ellene szavaztak, Irányi kiment) a mérsékelt ellenzékben 5, míg a kormánypártból **egy sem** szavazott Istóczy javaslata mellett. Ez mindenesetre oly tény, melyből sok tanúság vonható le.

De bármily elszomorító e jelenség, egy vigaszt nyújtó konzekvenciá mégis eredményezett s ez azon körülmény, mely megerősíteni látszik az antiszemita párt kebelében fennálló szakadás tényét.

E pártban tudvalevőleg ketten versenyeznek a vezérszerepért: Istóczy és Ónody. Mindegyik apostol-

vezérnek meg van a maga nyája. A mostani szavazás — melytől Ónody hívei tüntetőleg távol maradtak — csak megerősítette a szakadás bekövetkezését illető hitünket.

De ebbe mit se bizzunk, hisz e szavazás megmutatta, hogy mily számosak azok, kiknél az ellen-szenv, a felekezeti gyűlölség a főrugók, megmutatta azokat, kik, ha kell készek szaporítani gyűlölőink táborát.

Mi jól megjegyeztük ez urakat s ha alkalom kínálkozik, mindig le fogjuk tépni az eddig sikerülten hordott álcát, hogy leplezetlenül lássa az ország működésüket, ismerje programjukat s hogy meg tudjuk végre mi is, kik az elleneink.

Mi résen fogunk lenni!

A szombat és ünnep szentültartása.

Régi óhaja a hazai zsidóságnak, hogy a középiskolákba járó gyermekeik a szombaton való irás kötelessége alól felmentessének. Ezen óhaj mélyen gyökerezik a zsidó vallásos érzületben, de a lelkiismeret és vallásszabadság ezen óhajjal szemben nem gyakoroltatik. Szükség van erre más-hol, hol egy marék obscurus egyén durva kézzel rázza meg a zsidó vallás élőfáját, mely az emberiségnek annyi virágot annyi gyümölcsöt termelt. Szükség van erre a reform községnél, mely magasztos eszményeket követ! Szükség van e jelszavakra ott, hol a charlatanariát kell hatalmi tényezőkké felruházni. A vallás és lelkiismereti szabadság jelszavai sem részesültek jobb sorsban, mint a jogegyenlőség el-

vei. Egy töről eredt hajtások, egyformán száradnak, szenvednek. Olykor válik belőlük egy vessző, melylyel végig suhintanak az esdeklőkön, olykor meg paripa, melyet a politika sihederjei tetszetősen nyargalnak meg.

De azért nem szűnik meg a remény, hogy mindez jobbra fordul. A remény, melyet a szenvedések csak nagyobbra neveltek, a remény, hogy vallásunk megnyeri az egyenlőséget, mely azt mint az uralkodó vallások anyját is tán megilleti. De ennek a reménynek méltó kifejezést kell adni. Meg kell döngölni az elfogultság zárt ajtaját hatalmas érvekkel, meg kell törni a jeget a lelkesedés és vallásos meggyőződés meleg sugaraival. Annak a 43 rabbinak a kérvénye, kik a szombat és ünnep szentültartása érdekében felemelték szavukat, fájdalom nem méltó az eszméhez, melynek létét köszöni, nem méltó az ügyhöz, melynek, hogy folyamodók igaz hívei, nem kételkedem. „Papok és közemberek”-ről beszél e kérvény, ez az egy eszme van az egész kérvényben, de ez is képtelenség. Ha már nincs papi hierarchiánk, és ez tán nem is baj, és ha néhány rabbi ad hoc egyesül valamire, legalább rágnák meg azt a pár szót, mi nevük alatt napvilágot lát; könnyű lett volna, hiszen alig jutott volna mindenikre két-három szóval több. Nem így harcoltak az ősök igazaikért, valóban nem így!

Hogy mit kellett volna elmondani a tisztelendő rabbi uraknak, ezt egy „közember” alig tudja. De egyet-mást mégis tud, és azt elmondja. Meg kellett volna mondani a tisztelendő uraknak, hogy miért ragaszkodik a zsidóság ezen kérelemhez annyira. A pesti rabbiság, mely a rabbi

A bünhődés.

Ez is „történeti töredék.” —

Folytatni akartam e helyen a négy héttel ezelőtt megkezdett történeti töredékeket; egy asszony nagy bünhődését akartam elbeszélni, ki rettenetesebb halálangyala volt Izraelnek, mint Pharaoh, Nebukadnezar, Titus és Haman összevéve: Katholikusz Izabella, spanyol királyné igazonyos bünhődéséről akartam szólni s nem sejtettem, hogy ezen a helyen egy töredékét tárgyalhatom majd napjaink történetének, a melynek tárgya szintén — a bünhődés.

De megálljunk! Szabad-e nekünk tetszésünk szerint magyaráznunk isten újmutatását? szabad-e nekünk, mert épen nyünkre var, emberi cselekedetés a természet nyilvánulása között összefüggést keresnünk? Hiszen ha ezt tesszük, akkor nem egyszer ür támad a gondviselés intézésében; mert hányszor követték el a legrettenetesebb bűn, a nélkül, hogy követné bünhődés s hányszor történik, hogy ugyanazon emberek közül, kik ugyanazon bünt követték el, egy vagy egynehány meglakol, míg a többi nem csak büntetlenül, de zavartalanul és boldogságban éli világát.

Csak hogy a gondviselés az emberi cselekedeteket más-képen mérlegeli, mint mi; mi magát a cselekedetet látjuk, míg isten szeme a veséket vizsgálja, s valóban mi is más-

képen ítélünk egy és ugyanazon cselekedetről, ha a különféle indokokat ismerjük, melyek a tett elkövetőit vezették, ha tehát sokszor ok és okozat, bűn és bünhődés, tett és következménye közt az összefüggést vagy a láncolatot egy-nehány szemét, vagy a láncolatot egyáltalában meg nem találjuk, ennek csak a mi rövidlátásunk, szűk határok közé szorított felfogásunk az oka.

Ha én keresztény volnék, és a szertartásos gyilkosságot igazán hinném, a zsidó faj legelkeseredettebb gyűlölője volnék, a mint ezt azon faj vagy felekezet, mely oly fertelmes bűnt gyakorol, vagy az ily bűnök elkövetőit védelmezi, busásan megérdemli, ha ebben a hiszemben e felekezet vesztére, kiűzésére, vagy kemény megbüntetésére törekedném: e törekvésem egészen más szempont alá esnék, mintha a rettenetes vádat nem híve, mégis hangosan azt hirdetném, miszerint felekezetet, mely oly rettenetes bűnököt istápol, magunk mellett megtűrni nem lehet.

Hát még ha tudva és akarva megtéremteném a rettenetes vádat, a melyről tudnám, hogy nem igaz, de a mely egy egész felekezetet megbélyegezhet, több embernek életébe és még többnek boldogságába, örök nyugalomába kerülhet; ha ezt huzamos időn át, consequentiával, megfontolással, nyugodtan cselekedném — ha mindjárt nem is a magam, hanem mások feje szerint, hisz a felbérelt gyilkos is csak mások akaratát teljesíti, de mégis ő készíti a gyilkosság tervét, az ő töre járja át az áldozat szívét — mon-

urakat régen megelőzte e kérdésben, előadta álláspontját, a zsidó álláspontot; a rabbi urak csak nevék, nem tagadom, díszes lajstromával, pótolta ezeket. De hát elég-e ez a miniszter urnak? A rabbik névlajstroma a miniszter urnál ugyis meg van.

Nem lehet tagadni, hogy a zsidó vallásfelekezet kebelében kulturharc folyik. Amit az feltüntet, az nem egyéb, mint a conservatív iránynak aggodalma és félelme minden iránt, mi a tudomány és haladással bármi tekintetben összefügg, és ebből folyólag azon törekvése, hogy megakadályozzon mindent, a mi felfogása szerint meglasztja a vallás és hívei közötti köteléket. Ezzel szemben áll a haladó irány, mely lelkesedéssel fogadja az előretörő kor nagy viományait, buzgón igyekszik ápolni a tudományt, azon meggyőződés által vezéreltetve, hogy a hit nemcsak nem veszhet el a tudományban, hanem, hogy a tudás megneemesíti a vallást; hogy a hit nemcsak nem ellensége a tudománynak, hanem, hogy a hit a tudomány hatása alatt mindinkább fenségesebbé válik.

Midőn tehát a vallás és közokt. miniszter nem enged meg, hogy a középiskolákat látogató zsidó növendékek a szombati napot a zsidó vallás szabványai szerint szentül tarthassák; midőn a zsidóvallásu növendék a tanintézetekben ugyszólván azon feltételek alatt türetnék meg, ha vallásos meggyőződését feláldozza: akkor igazság lesz szolgáltatva az orthodoxia azon felfogásának, hogy a modern nevelés mellett élvész a vallás; akkor elrettentetnek a szülők attól, hogy gyermekeiknek műveltséget szerezzenek, nehogy gyermekeik az iskola küszöbén eldobják a vallás tanításá-

dom, ha ezt tenném és ezek után nehezednék rám istennek sújtó keze, s történnék ez nem csak velem, de történnék egy másikkal is, ki velem egyidejűleg ugyanezt a bűnt, ugyan ilyen körülmények közt követte el, vajjon az isteni gondviselésben hívő embertől rossz néven vehető-e, ha bűn és csapás közt összefüggést keresne?

— Ilyen bűnt pedig követett el a két pandurbiztos:

Vay György és Reesky András.

1883-ban április 3-án a nyíregyházi börtönben sínlődő tiszaszlári áldozatok nejeit audienciára vezetem boldogult Pauler Tivadar igazságügy miniszter elé. Az asszonyok keserves sirása megreszkettette a különben nemes lelkű öreg ur szívét, és mintha segítséget keresne saját szive sugallata ellen, e szavakkal fordult hozzám: „Kegyed is megmondhatja a szegény asszonyoknak, hogy lehetetlen férjeiket szabadon becsájtatni; ha kegyed ott volt, akkor tudja, milyen dolgról van ott szó.“ A miniszternek e megszólítását felhasználtam arra, hogy elmondjam csakugyan mindazt, miről „ott szó van“ elmondtam, hogy van ott egy vizsgáló bíró, ki csak egyet keres: a szertartásos gyilkosságot, s mert nem találja, csináltatja. „Kilencz hónap óta — mondtam — sarkában vagyok annak az urnak, s rámutathatok akárhány tetterre, melyek nem az igazság kiderítésére, hanem bűnjelek megteremtésére irányultak; bűnjeleit készítette egy olyan bűnnek, mely soha el nem követtetett.“

nak eredményét, és már itt érezzék azt, hogy vallásuk nem részeseül azon jogokban, melyet más felekezetek élveznek. Sérelmet szenved az által úgy a haladó, mint a maradó irány; mert amaz meg van bénítva törekvéseiben, vallásosságában; míg az utóbbi elől el van zárva az út, hogy kibékülhessen a társadalommal, és hozzásimulhasson a kor szabad szelleméhez.

De hát van-e ennek a rendszabálynak valami áldása? Nincsen ennek sem a tanczél, sem a tegelem, sem a paedagogiai elvek szempontjából jelentősége. Kitűnik az abból is, hogy külföldön a zsidó tanulók a szombaton való irás köteleessége alól fel vannak mentve; de elismerte ezt maga a miniszter is, midőn már egy ízben kimondotta, hogy a zsidó vallásu tanulók szombat és ünnepi napon irni nem kötelesek.

Felemlitem azon törvényes intézkedéseket, melyek ide vonatkozólag például Németországban léteznek. Igy a) P o r o s z o r s z á g b a n 1869. évi január 30-iki miniszteri rendeletben kimondatott, hogy zsidó növendékek a szülők kívánságára a szombaton való irás alól felmentendők; b.) B a j o r o r s z á g b a n 1877. évi kormányintézkedéssel zsidó növendékek oly előadások látogatása alól, melyek az istentisztelettel egy időben esnek, felmentetnek. Ugyanezen rendelet kimondja, hogy a szombat és ünnepnapok megtartásánál a zsidó szertartási törvények veendőik figyelembe; c.) H e s s e n D a r m s t a d t b a n 1876-iki miniszteri rendelettel kimondatott, hogy a zsidók az iskolák látogatására kivétel alá nem eshetnek; de a szombaton és ünnepen való irás kötelezettsége alól felmentetnek; d.) Az 1874-ki n é p i s k o-

„De honnan tudja ön azt oly határozottan“ szakította meg beszédemet a miniszter.

„Óhnan“ kegyelmes uram — válaszolék — mert én magam is zsidó vagyok, s mert ott ritualis gyilkosságról van szó. Én magam — folytatám — gyermekéveimet majdnem kizárólag a talmud és a rabbinikus irodalom tanulmányozásában töltöttem, azok közt nevelkedtem, kikre rámondják most, hogy fanatismusból mindenre képesek; én pedig azt mondom, hogy mennél vallásosabb, mennél vakbuzgóbb a zsidó, annál örültebb a vád, hogy embert öl, vért izel. Bibliája, talmudja, minden könyve ezerszeresen tiltja nekia vér megizelését: azt mondani már most, hogy vallásosságból vallása legszigorúbb tilalmát megszegi, több mint abszurdum, annyit tesz, mintha valaki azt mondaná: ez a keresztény katolikus ember annyira vallásos, hogy a fészületet arczul köpi — vallásosságból. Ha léteznék — kegyelmes uram — az egész rabbinikus irodalomban, talmudban vagy szoharban egyetlen betű, mely csak árnyékát engedné meg a feltevésnek, hogy egy ilyen fertelmes bűn csakugyan megengedettik, én volnék az első, ki eldobnám magamtól vallásomat, mint bélpoklosfekélyt; de mindezeketől eltekintve, én a nyíregyházi eljárásra nézve tényekkel akarok szolgálni, csak engedjék meg a bizonyítást.“

A miniszter, mintha utolsó megjegyzéseimet nem hallotta volna, azt kérdezte tőlem: „Hát ön csakugyan hiszi, hogy a szertartásos gyilkosság a zsidóknál lehetetlenség?“

lai főrvény részletesen felsorolja a szombaton kívül azon ünnepeket, melyeken a zsidó gyermekek az iskolából egészen elmaradhatnak; Mecklenburg-Schwerin nagyhercegségben, Württembergben, Szászországban hasonló intézkedések vannak érvényben. Utóbbi országban 1861 évi július 18-án kelt rendelettel kimondatott, hogy a zsidó növendékeknek, keresztény vagy állami intézetekben (kivéve mégis a drezdai keresk. iskolát) szabad választására van hagyva szombaton és ünnepeken írni vagy nem írni. . . .

Ha paedagogiánkat, tanrendszerünket, tankönyveinket, culturánk jelentékeny részét épen a közoktatási kormány buzdítására Németországtól kölcsönöztük, miért, hogy épen ezt a kis tolerantiát is nem plántálják át?

A rabbi urak, kik congressusi, orthodox és statusquo hitközségekben működnek, és kik most minden eddigi humbuggal szemben fényesen demonstrálták, hogy vallási kérdésekben nincs közöttünk eltérés, hogy csak egy egészes zsidó hitfelekezet létezik, — ezen együttes és szebb jövő magvát mngában hordó fellépésöknél tán szándékosan mellőzték a fentiek egy részét. Ha az szándékosan történt, úgy ennek örvideni kell; ha nem, úgy mint érvtet latba kellett volna vetni a zsidó felekezet különböző irányainak említett érdekeit.

Elő kellett volna adni, hogy — miután a miniszterium 1884. évi 5047 szám alatt kelt körrendelete szerint ezentul rabbi csak az lehet, ki legalább 4 gymnasiumi vagy réaliskolai osztályt végzett; a zsidó vallás szabványai szerint pedig a szombati napon szabott tilalmakat nyilvánosan

áthágó egyén rabbi nem lehet, — miután az orsz. rabbi-képző intézetbe pedig csak az vehető fel, ki ugyanily előtanulmányokkal bir: — az itt kérdésben forgó rendszabály folytán beállhat azon eset, hogy sem az országos rabbi-seminariumnak nem lesz tanítványa, sem a rabbiságra előszabott minimalis qualificatio elérhetésére nem lesz mód. Voltaképen tehát a miniszterium önmagával is ellentétbe jön, midön egyfelől a rabbitól elméleti képzettséget követel, másfelől meg nem engedi meg, hogy az ily pályára lépők vallásuk szabványait megtarthassák. A gyerekekről senki sem tudja még, hogy minő pályára lép; minden zsidó gyermek előtt nyitva kell tehát hagyni az utat, hogy előzetes elhatározások nélkül is a rabbi-pályát választhassa. Ez az emberrel vele született jogok körébe tartozik, mely semmivé lesz, ha a zsidó tanuló vallásának nyilvános megszegésére kényszerítettik, és a rabbi-pálya választhatása neki eleve lehetetlenné tétetik.

A rabbi urak hallhatták minapában egy catholicus egyházfő hatalmas beszédjét, melyet ez a vallásos nevelés és vallásos érzület hanyatlása dolgában mondott. Én nem kívánom, hogy rabbijaink e beszédnek a középkor dicsőítésére vonatkozó részéért lelkesüljenek; de óhajtandó lenne, hogy midön felekezetünk lelkeszei szavukat egy szent ügy érdekében felemelik azt érvekkkel és azon méltósággal, azon szivhez szóló módon tegyék, melylyel a keresztény főpap vallásának érdekében szót emel.

Messze menne, ha e kérdést tovább fűzném. Talán máskor. De megvallom, hogy e sorok megírása közben fájdalommal töltött el, a gondolat hogy egy ily nagy és fontos kér-

Ez a kérdés kimentí a boldogult minisztert sok, sok vád alól. Ő hitte a rituális gyilkosságot. Félrevezettette magát a nyiregyházi tudósítások által s félrevezetett aztán számos magasrangu, előkelő férfit, így a boldogult Lónyai Menyhért grófot, a tudományos akadémia elnökét is, ki a minisztertől vett információk után talán esküt is mert volna tenni a rituális gyilkosságra.

Ilyen tévedések mély fájdalommal tölthetnek el, de nem jogositanak fel bosszuérzésre; a boldogult miniszter antiszemita érzülete tévedésen alapult s nem roszakarat volt a kuforrása.

De más, egészen más a nevezett két pandurbiztosnak antiszemitismusa. Őket nem vezethették félre, mert hiszen ők rakták le a híres pör alapjait. Recsky Bandi 1882, április 21-ének éjjelén nagyfalusi lakásán a rábizott zsidógyerekkel bevallattatta a szörnyű gyilkosságot, még pedig olyan gyökeresen, hogy a fiu, ki azontúl Henter uram örizete alatt maradt, a vallomást többé el sem akarta felejteni; igaz ugyan, hogy Recsky nem egészen tanu nélkül végezte mesterművét, mert hisz a fiu mellé oda adták — örül Péczely Kálmánt.

Május 30-án a rettenetes Vay Gyurka kezdette meg működését. Ott, Tisza-Lök szélén fekvő szolgabírólak leghátsóbb istállójában fektette le alapját a pör második részének, a hullausztatásnak.

A röt szakáll, a szörnyű tekintet, az óriási alak, de még a gyüzü és a megvasalt bot, a kötél, a korbács és a — vizes veder megtették köteleességüket: **Recsky** és **Vay** megcsinálták a tiszta eszlári pört.

* * *

A pör lezajlott, vége szakadt a hathetes végtárgyalásnak is, a soká kinzott áldozatok visszanyerték, szabadságukat, az üldözött főállamügyészi helyettes, a védők is ott hagyhatták híres Nyiregyháza városát, mindnyájan megkönnyülten fellelékzettek, csak egy nem tehette ezt, csak egynek kellett ott maradnia: Dr. Heumann Ignácznak.

Pedig ha valakinek, éppen neki kellett volna szöknie Nyiregyházáról; hisz ő követte el azt a vakmerőséget, nyilvánosan oda vágni a megye szemébe azt a hallatlan vádat, miszerint a megye választott fejétől fogva egész a megye utolsó irnokáig egy egész éven át valamennyien csakis azon törték fejüket, miként szerezzenek adatokat a rituális vád behizonyítására.

Szegény dr. Heumann! mi haszna volt, hogy a világ benne, a kisvárosi ügyvédben, egy nagy védőt ismert fel, mi haszna volt, hogy a világ bámulattal vett tudomást a kitünő beszédről, melylyel a bátor és magát feláldozni kész férfiu felekezete bemocskolt becsületéért sikra szállt, mit használt mind ez neki — Nyiregyházán!

Tudták a megyei urak, hogy Heumann tolla élesebb a kardnál, szava veszedelmesebbé válhatik a méregnél; de

désre ily koldus módjára lépünk fel szent jogunk védelmére. Tudom én jól, hogy nem a szókon fordul meg az ily kérdés sorsa. Hiszen történt már ez ügyben a felekezethez méltóbb módon is felszólás, és még semmi sikere sem volt. De ha már térdet hajtva kell megjelennünk, és az államtól esdekelve kérnünk azt, a mit az többi polgáraitól soha meg nem tagadott: úgy legalább mondjuk el, hogy féltett kincsünk, vallásunk sorsa iránti aggodásunk hozott bennünket ebbe a szánandó helyzetbe. Rabbi urak ez önöknek nagyon, de nagyon jól állott volna! Hogy is mondja a talmud? „Aki jóllakott, az nem hisz az éhezőknek.” Hát akkor hogy hinne, mikor a szánandó el se panaszoja az ő szomorú sorsát. — Néma gyermeknek anyja sem érti a szavát.

Több önérzetet, több lelkesedést, több gondolatot urak! Egy lelkes szó, vagy tetti többet ér ezer még oly fényes névlajstromnál is.

Dr. Mezei Ferencz.

Néhány szó az ösztöndíj egyletről.

Az 1869-évből „országos magyar izraelita ösztöndíj egylet” címmelített a fővárosban egy pár lelkes hazafi és jótékony emberbarát kezdeményezése folytán egy szerény egyesület alakult, mely czélul tűzte ki magának a sanyaru viszonyok közt élő és nyomorban sanyaró zsidó tanulókat segélyezni, őket tudományos pályájukon elősegíteni. A feladat, melynek teljesítésére ez egyesület vállalkozott a legnemesebb emberszeretettel a leghumanusabb intenciókkal s a legmagasztosabb kötelességérzettel vala egybekötve.

A fővárosi zsidóság felfogva ezen egyesületnek valódi felebaráti szeretettől áthatott és valóban nemes hivatását,

sietett is azt támogatni szellemileg, úgy mint anyagilag. Fáradozásukat a méltán megérdemelt siker koronázza, mert az egylet csakhamar felvirágozott elannyira, hogy fennállásának biztos alapot teremtve, az alapítás első évében már 400 frttal enyhíté 4 szegény tanuló sanyaru sorsát. Ha ezzel szemben oda állítjuk azon 2400 frtot, melylyel az idén, tehát 17 év után 32 szegény tanuló inséges nyomorát csillapítá, a megelégedés bizonyos tudatával tekintünk a bár lassan haladó, de azért czélját annál biztosabban elérni törekvő egyesületre.

Nem megvetendő azon 35250 frtnyi összeg sem, melylyel a szerény igényű egyesület fennállása óta a magyar zsidó tanuló ifjuság szegényeit segélyezé.

Az egyesület különben tekintve azon sokoldalú támogatást, melyet tőle elvárnak, ehhez képest nem rendelkezik valami fényes vagyonnal, a mennyiben az csak 44491 ft 15 krt tesz ki. De kitenne kétszer ennyit, ha annyira meg nem feledkeztek volna az utolsó években e valóban példás törekvési egyesületről, ha azt úgy támogatták volna, mint azt valóban megérdemelné.

Azok közt, kiket az egyesület segélyezésben részesített, ma már nem egy jeles ember, nagy tudós. Nem vélünk indiskretiót elkövetni, midőn ezek közül Marczali Heuriket a nagy történést, Munkácsy Bernátot, Kunos Ignácot, a jeles nyelvészeket, Dr. Bánóczy és Dr. Ónody egyetemi magántanárokat említjük fel.

Nem kell pirulniok e férfiaknak, hogy mint szegény tanulók a segélyt elfogadják, sőt fölemelt fővel dicsekedhetnek, hogy mint szegény zsidók hogyan emelkedtek föl a porból, nem kell a multban élvezett segélyt visszafizetni, visszafizetik ők ezt az elismerés és dicsőség ama részével, mely az övékéből nekünk is jut. Az ő dicsőségük egyuttal a mi dicsőségünk is.

Valóban önérzettel nevezük őket a mieinknek.

De a mily örömmel említők fel ezeket ép oly sajná-

tudták azt is, hogy máshoz mint szóhoz és tollhoz nem ért; honnan is értene a zsidó fiskalis a kard forgatásához? Ráuszították hát a kard és a korbács veszedelmes lovagát, Vay Gyurkát; Goliáthot Dávidra. Vay Heumannt minden ok nélkül utczán insultalta; tudták az urak, hogy ezen insultus után, Heumann vagy ott hagyja Nyiregyházát, vagy társadalmilag lehetetlenné válik; hogy a kis zsidó fiskalis az óriás csendbiztost kihívja, azt nevetséges elképzelni is. Heumann azonban elégtételt kért. „Nem fogom bántani a kis zsidót — mondogatta dicsekedve Vay — csak az orra felét fogom leszelni — emlékül.” Midőn Heumann barátjai a készülő párbajról tudomást vettek, elszörnyedtek s elhatározták, hogy a viadalt, ha mindjárt erőszakkal is meghiusítják; de elkéstek. Egy délután Heumann és két segéde könnyű hinton érkeztek vissza. Kótajról, nyomban utánuk pedig egy nagy vendégoldalas szekér jött, melyen megvágott mellél feküdt - Vay György, az óriás csendbiztos. A város összefutott, mert az óriás rettenetesén jajgatott fájdalmában, Dr. Heumann t. i. szörnyű vágást ejtett rajta, mely az egész felső testét, a jobb váltól a bal czombig felhasította, míg ő maga sértetlen maradt. Heumann 100 jeles beszéddel sem szerzett volna annyi respektust, mint ezen egy vágásával, melyet Vay György két hónapig megfeküdt; egészségét a szerencsétlen soha sem nyerte vissza és a mult évben meghalt Kis-Várdán alig 40 éves korában.

* * *

Ès most azt olvassuk a lapokban, hogy baj- és ezinkortárs, Retsky Bandi, volt csendbiztos megörült, és a Rókus-kórház megfigyelő osztályában várja az orvosoknak elmeépsége felett hozandó ítéletét.

* * *

Igaztalanok volnánk a büntetető sors ellen, ha egy harmadik férfúról nem emlékeznénk meg ez alkalommal, ki szintén eszközül szolgált a vérvád megcsinálásánál és a kinek csillaga azóta bizony nagyon, nagyon hanyatlak. Mi lett Verhová i Gyulábó l? ! Ő, a nép kedvence, kit kis-Kossuthnak neveztek el, ő, ki Debreczenben szembe szállhatott Tisza Kálmánnal, mi ő most? Becsülete, befolyása, egész lénye hasonlít lapjához: törött betűkkel, olvashatlan írással, rongypapírosra nyomtatott ujság.

* * *

Hogy bizonyos urak, kiknek Vay, Reesky és Verhovay csak eszközökül szolgáltak, a nemesisnek illetően nyilvánulásánál nem jól érezhetik magukat, azt nagyon hisszük. Nem is cserélnék velük lelkiismeretet. Végtére még fiatal emberek és — „noch ist nicht aller Tage Abend! —

Sz. M.

lattal kell azon fájdalmas tényt regisztrálnunk, hogy találkoztak — sajna — olyanok is, kik zsidó kenyeret ettek, zsidó pénzért tanultak, kiknek könyeit a zsidó könyörület szarítá fel s mégis miután a zsidók támogatásával céljukat érték, a zsidóságnak hátatfordítva kikeresztelkedtek.

Annál meglepőbb, annál megrovandóbb ez, mert vagy meggyőződésből vagy önérekből tevék azt. Az előbbi lehetetlen, az utóbbi valószínű, annyival is inkább, mert csak nem rég nyilatkozott hasonló szellemben egy katolikus egyházfejedelem is, nevezetesen Schvarzenberg herceg prágai érsek, a nemes egyházfő erre vonatkozó szavai a következők: „A meggyőződésből kikeresztelkedett zsidó olyan ritka, mint a fehér holló.“

Illetékesebb itélőt, kompetensebb arbitert pedig képzelni sem lehet.

Mi még csak azt teszszük a biboros főpap fenkölt szavaihoz, hogy az ilyen meggyőződésből kikeresztelkedett zsidó, nemcsak hogy ritka, hanem nem is létezik, az a leghatározottabb absurdum!

Támogatja ez állításunkat a mindennapi tapasztalat, a közéleti példák nagy száma. Mi is sok, igen sok kikeresztelkedett zsidót ismerünk, de olyat, ki meggyőződésből tette volna ezt, egyet sem.

Sőt tovább menve még olyanokat is ismerünk, kik palam et publice hangoztatják, hogy csakis önérekből bizonyos cél, bizonyos állás elérése végett keresztelkedtek ki.

Elég furesa világot vet e sajnos körülmény mai társadalmunkra utriusque partis. Furesa világot vet azokra, kik pl. egy hivatalnoki vagy tanári állás végett öseik válását elhagyják, de másrészt még furesább világot vet azokra, kik ezt megkívánják.

Valóban elérkezettnek látjuk már az időt, midőn ilyen szempontok valamely hivatal vagy állás betöltésénél nem volnának tekintetbe veendőek.

Igazán fájdalom fogja el keblünket s őszintén szólva rosszul esik lelkünknek, midőn ezek között Dr. Simonyi Zsigmondot, a nagy nyelvtudóst, Dr. Pikler magántanárt, Angyal Dávidot és Hortobágyi Zsigmondot kell felemlitnünk, kik miudannyan zsidó támogatásban, zsidó segélyben reszesültek s ennek dacára sem mondhatjuk őket a mieinknek. Alig hisszük azonban, hogy ne volt légyen, vagy nem leszen in futuris annis oly pillanat ez utóbb említettekre nézve, melyben ők is sajnálattal ne gondolnának vissza ama ifjai és könnyelmű meggondolás szülte lépésükre, mely őket a zsidóságtól elválasztá.

Fájdalmas sajnálatunkra enyhítő balzsam azon tudat, hogy mi segítettük őket (s ez nem szemrehányás!) és mi adtuk őket a tudománynak.

E ekből azt hisszük eléggé kiviláglik azon humanus szellem, mely a zsidó ösztöndij-egyletet vezérli, eléggé látható azon példás philantropia, melylyel az egyesület annyi lelkesületet támogatá.

És ha mindezek után sikerült t. hitsorsosaink csak egy részét is ez egyesületnek, annak magasztos hivatásának meg nyerni, elértük célunkat.

Lévay Dezső.

L ö w y B e r n á t.

Ujpest alapítója.

(H. S.) Ujpesten a régi zsidó templom mellett terül el a zsidó temető. Ebben a temetőben van egy szerény fejkő, mely héber nyelven e feliratot viseli: „Itt nyugszik Löwy Bernát községének alapítója és apja.“

S ez a sirkő nem hazudik. Ez a sirkő minden szobornál fényesebben hirdeti az érdemeket, melyeket az alatta nyugvó szerzett. Ennek a sirkőnek e szavai: „községének

alapítója és apja“ többet mondanak, mint minden életrajz. S ez a sirkő egy zsidó hamvait jelöli.

A mi Rómának Romulus és Remus volt, az volt Löwy Bernát Ujpestnek. Keveset mondtam, ő jóltevője is volt! Többet mondom: Ő volt az ki hazánkban először honosította meg — bár kis területen — a teljes iparszabadságot; s ő volt az, ki először biztosította nálunk a teljes vallás egyenlőséget.

S mindezt ötven évvel ezelőtt tette. Ötven évvel ezelőtt vitte ki azt egy zsidó, amit Magyarország, hazánk, csak harminczkét évvel később tudott törvénykönyvbe iktatni.

S ennek a férfinak most Ujpest — közadakozás útján — emlékkövet akar állítani, arczképét megakarja festetni községháza számára, hogy alapításának 50-ik évfordulóját magához méltóan ünnepelje meg!

Löwy Bernát 1793-ban Nagy-Surányban született. Atyja vallásos szellemben nevelte őt Duna-Szerdahelyen, Magyarországnban meg Prágában taníttatta a talmudra. 1817-ben visszajött hazánkba, megházasodott s Vág-Ujhelyen enygyárat állított fel, mely azonban 1823-ban leégvén Löwy Bernát koldus botra jutott. Vág-Ujhelyről azután Komáromba ment s ott sógorával együtt börgyárat alapított, s tiz év alatt tehetségével, szorgalmával szép állásra vergődött. De Komárom kicsiny volt terveinek; azok a főváros, Pest felé vonzották. 1835-ben el is jött Pestre, de itt fájdalommal értesült, hogy gyárat nem állithat, mivel a tímárszék zsidót nem fogad kebelébe.

Midőn azonban meghallotta, hogy Palotán, a Károlyi grófok birtokain egy zsidó már az előző évben posztó gyárat állított fel: Izsák és Joahim testvéreivel felkereste a Károlyiak tisztartóját Burgot, ki még Surányból ismerte családját. Burg szívesen fogadta őket, s azt mondta válaszanak Palotán telket, a gróf engedélyét ő majd kieszközli számukra. A telket megkapták. De midőn Pestre utaztak Bernátnak nagyon megtetszett a Dunához s a pestvácsi országúthoz közel eső „Jegyző csárda“ körül elterülő tér, mely Pesttől is alig félórányira volt. A teret, — a palotai mellőzésével — bár homokosnak elhagyatottnak találta, mégis mint céljaiknak leginkább megfelelőt — testvérei beleegyezésével kieszközölte Burg útján a Károlyi grófoktól.

Négy hét multán aláírta a Károlyiakkal kötött szerződést. Aztán családi házat építtetett s fél év mulva, 1836-ban már gyára is működött. A Károlyiak nagyon szerették volna, ha Uj-Káposztás-Megyernek nevezte volna el az új telepet, azonban Löwy Bernát erősen ragaszkodott az Ujpest elnevezéshez. Szelleme előre látta, hogy vaskeze alatt ez a telep új Pestté fog emelkedni.

A homoksivatag aztán aranyat termelt, az elhagyatott hely megelevenült s a mulató hely helyén az ipar és kereskedelem virágzott fel!

Löwy Bernát mint Ujpest bírója is számtalan érdemet szerzett. Iskolákat emelt, érdekeinek szószólója, pártfogója volt. Hogy Ujpest iparát és kereskedelmét felvirágoztassa 5 éven át saját költségén közvetítette Pesttel a közlekedést. Midőn az 1847-ik évben a nyomor az inség szedte áldozatát, midőn a kenyérliszt mázsája 30 frt. volt „családi házát“ kenyér és faraktárrá alakította át, s Ujpest szegényeit, minden vallás különbség nélkül egész télen át a maga költségein ellátta kenyérrel és fával. Ez a vaskezü ember Ujpestnek 32 évvel korábban, mint a magyar törvényhozás teljes vallás egyenlőséget, teljes iparszabadságot szerzett és kieszközölte a Károlyi grófoktól, hogy az urbéri javadalmakat a község rendelkezésére bocsájtották.

Szabadságharcunk idején az Ujpestre vetődött magyar katonákat mindig bőven megvendégelte; amiért az osztrákok szerették volna eltenni láb alól; s midőn Budát

bevették Löwy Bernát kocsira ültette két lányát s a Váczon állomásozó magyar tábornak hírül adatta a veszedelmet.

Folytathatnám még így tovább! Löwy Bernát jótékony keze nyomára még sok helyen rámutathatnék, de feleslegesnek tartom. Egyszerűen rámutatok a mai Ujpestre, melynek már tizenhétézer lakosa van, mely 45 iskolában nevelteti a jövő nemzedéket, mely 60—70 ezer forinttal irányozza elő évi költségvetését, melynek virágzó ipara és kereskedése van, melyre a főváros Budapest kacsingat s szeretné magához csatolni.

S mindennek alapvető munkálatait egy zsidó végezte: Löwy Bernát.

Löwy Bernát Ujpest érdekeiben 1857-ig működött, mely évben február hó elsején, 64 éves korában meghalt. De emléke élni fog míg Ujpestnek csak egy lakója lesz is! Ujpest hálából egy utcát nevezett el róla.

Zsidók városa.

II. Folytatás.

A gazdag zsidó családok már európai ruházatot viselnek, francziául vagy olaszul beszélnek, de azért házukban csak a spanyol szokások az uralkodók és a családbeliek egymásközt csak a spanyol dialektust használják; a franczia és olasz hírlapok mellett ott van a héberbetűs spanyol nyelvű ujság is a milyen Salonikiben magában három jelenik meg. A vallásos gyakorlatokat szigorúan megtartják az európai műveltséggel bíró gazdagok is, és az Alatini vagy Fernandes családok fejei szombaton a világot még nem is beszélhének üzleti dolgokról, bár a nevezettek egy egy napon százezrekre menő üzleteket kötnek. Szóval ezen zsidók hűen megtartották régi nyelvüket, szokásaikat és vallásuk iránti nagy kegyeletüket; de megtartották régi gőgjüket is, mintha még mostan is, mint hajdan, pompás lovakon, hosszú karddal ott büszkölkedhetnének a nemes hidalgók és grandok társaságában a kastilai királyok udvarán.

A Spanyolországból származó zsidó szereti az áskánáz (német) vagy frank zsidót, vele érez, segíti a hol lehet, de magához hasonlónak nem tartja. A miveletlenek éppenséggel félvállról tekintenek az áskánázra, de a mivelettek sem könnyen tesznek le beléjük rögzött előítéletükről és inkább összeházasodnak szegényebb sorsu spanyollal, mint gazdag és előkelő askanazzal. Vannak természetesen kivételek — hisz a spanyol származásu boldogult Montefiore Mozes is askanáz leányt vett nőül — de az ilyen esetek mégis csak kivételek maradnak.

Egykor, midőn őseik az arabokkal együtt lerakták a pyrenai félszigeten az európai műveltség alapjait, akkor a spanyol zsidók magukat — és joggal — a zsidóság arisztokráciájának tartották. Akkor egész Európában egy pont volt csak, a hol a zsidókra a szabadság és egyenlőség napja sütött: az arabok által meghódított Spanyolország. Máshol mindenütt egyiptomi sötétség uralkodott. Azóta nagyot fordult a világ és a napsugarak iránya nagyon, nagyon megváltozott. Az askanáz és a frank zsidókat mindenütt a világműveltség előharczosai első sorában találjuk, míg a spanyolszármazású zsidók megállottak ott, hol a 15. században voltak. A spanyol zsidók e nagy változást nem vettek tudomásul.

A fentnevezett Fernandest Törökország egyik leggazdagabb emberének mondják. Egész éven át több ezer munkást foglalkoztat, raktárai beláthatlan hosszú sorban húzódnak a tenger parton és hajói ellepnék az egész tengeröblöt, ha mind összejönnének. Tulajdonosa egy szövőgyárnak, van három huskivonatát készítő gyára, egy spiritusgyára, egynéhány téglagyára, üveghutája és papirmalma.

Mind oly gyárak és iparágak ezek, miket Fernandes maga teremtett meg. Fernandesnél még gazdagabbnak mondják Alatinit, kit a török Rothschildnak neveznek,

A gazdag zsidók fiaikat egyideig külföldön neveltetik, míg az illető ország nyelvét megtanulják; egy gazdag zsidó szállító nekem egy alkalommal négy fiát mutatta be; az egyik három évet töltött Velenczében, a második ugyanannyi időt Berlinben, a harmadik Párisban, a negyedik Londonban; a négy fiatal ember négy világnyelvet beszél, míg maguk közt csak spanyolul társalognak. A Török- és Görögországgal való üzleteket az apa maga végzi, ki a spanyolon kívül a görög és török nyelvet folyékonyan beszél.

(Folytatása következik.)

H I R E K.

— **Miskolczi** írják nekünk: Folyó hó 9-én igen szép ünnepélyességgel történt meg az izr. iskolában a minden évben ismétlődő ruhakiosztás. 150 gyermek (fiú és leány) láttatott el a nemes nőegyleti tagok áldozatkészsége folytán téli kabáttal, ruhával, kendővel, sapkával és eszímával. Az iskolaszék nagyérdemű és fennkölt szellemű elnöke, Dr. Ixel Soma, szép és meleg szavakat intézett a boldog gyermekekhez, magyarázván nekik, hogy azok a jó emberek, kik őket ruházattal ellátják, nem várnak egyebet tőlük, mint azt, hogy jók és szorgalmasak legyenek, azt hát, amivel saját maguknak is a legjobb szolgálatokat teszik, és jövőjüket legjobban biztosítják. Majd a nőegyleti tagokhoz, nevezetesen az egylet fáradhatatlan, nagy-lelkű elnökéhez, Dr. Grósz Józsefnéhez fordult, mély köszönetet fejezván ki jószívűségeért és buzgólkodásáért a kisdedek, a község, az iskolaszék, a humanismus, az egész emberiség nevében. Végül áldást kívánt a nőegylet működésére, minden üdvös intézményére, a hazára és a községre, mire a jelenvoltak lelkes éljenzésben törték ki s a szép ünnepély véget ért.

— **Dr. Grósz Józsefné**, a miskolczi izr. nőegylet elnöke kérelemmel járult Dr. Ágai Adolffhoz, hogy tartson körünkben felolvasást a nőegylet javára. Az országos hírű, jeles humorista engedett a meghívásnak és f. hó 18-án megérkezett Miskolcra. Fogadtatására nagy előkészületek történtek.

Rosinger Márton.

— **A fenyegetődő Függetlenség.** Verhovai Gyula lapja szörnyen megneheztelt ránk, hogy múlt heti lapunkban azt a hírt közöltük, hogy e hó végével jobb létre szenderül. Elkeseredésében a Függetlenség azzal fenyegetődzik, hogy nem csak, hogy meg nem szűnik, de sőt nem sokára hatalmas és meglepő életjelt ad magáról. Mi a manót főzhetnek ezek a Függetlenségbeliek? Csak nem készül Tisza Eszlárnak újabb kiadása! Ki tudhatja egyéb-iránt, e kétségbeesett vitézek min török fejüket? Annyi bizonyos, hogy egy új Tisza Eszlár kisegitené az urakat minden bajukból: **Keresztény anyák vigyázzatok gyermekeitekre!**

Szeniczről vesszük a következő táviratot: Föt. Löeffler Lipót, községünk érdemes, köztisztelőben álló főrabbija ma reggel elhunyt. Temetése vasárnap 19-én lesz.

— **Ungvárt** e hó 13-án volt a rabbiválasztás. Megválasztott 144 szótöbbséggel tiszt. Löweleázár S. A. Ujhely eddigi főrabbija.

— **Lovasberényben**, mint a „Székesfehérvár és Vidék“ben olvassuk, a napokban hunyt el Weisz Miksa kereskedő, ki jótékonyága és feddhetlen jelleme miatt általános tisztelet- és szeretetben állott. Halála mindenféle a legnagyobb részvétet kelté. Sirjánál Taub Jakab kerületi rabbi tartott megható gyászbeszédet. Nyugodjék békében!

— **Nyomor.** A berlini „Post“ Grodnóbólkövetkezőket közli: A zsidók közt a legnagyobb nyomor és éhség dühöng. Hozzájárult ehhez még néhány epidemia is, úgy hogy a szegény zsidók állapota valóban sanyaru és szánandó. Egyes zsidó családok néha heteken át éheznek, nyomorognak. Hogy csak egy kis fekete kenyérré jusson állatok módjára dolgoznak; így 14 órát naponta havi 2 rubelért. És azok még boldogok, kik munkát kapnak, mert ezen kerületekben a zsidóság túltömött, úgy hogy csak Grodnóban is 30000-nél több zsidó lakik Szánja meg szerencsétlen sorsukat a jó Isten!

— **Recski Bandin**, a tiszta-eszlári híres vállalató esendőrön f. hó 15-én dühös örültség jeleit vették észre a Szikszay-féle vendéglőben, miért aztán a Rókus-kórház megfigyelő osztályába vitték. A tisztaeszlári pör lezajlása után, melyben neki is oly nagy szerep jutott, teljesen az iszákosságra adá magát úgy, hogy csakhamar háza, földje iszákosságának áldozatává vált. Ekkor házában megkezdődtek a perpatvarok, feleségét, ki előkelő családból származik (Soldos), folyton bántalmazá, üté-veré úgy, hogy az kénytelen volt tőle megszökni. Ezután a boros kancsó lett a szerencsétlen állandó vigasza, míg végre a delirium tremens tünetei mutatkoztak nála. Igazán sajnáljuk őt ép úgy, mint korán elhunyt társát: Vay Gyurkát, mert mindig azt reméltük, hogy lelkiismeretük furdalásától ösztönözve elé fognak állani az igaz vallomással. Sajnos, most már ehhez sem lehet reményünk.

— **Seltmann Lajos** hódmezővásárhelyi rabbi f. hó 14-én Kranositz Henriette kisasszonynyal egybekelt Tatán. A fényes esküvőn a hódmezővásárhelyi hitközséget egy küldöttség képviselte.

— **A berlini antiszemita párt** is a miénk sorsára jut. A tisztelt urak nem csak minálunk nem férnek meg egy csárdában, hanem a németeknél sem. Stöcker és a Böckelre esküvő radikalisek közt a szakadás napról napra teljesebb lesz. Sok antiszemitanak nem tetszik ez az egymás ellen való agyarkodás s már többen el is mondták a mi Berzsényinkkel: „Partra szállottam, bevonom vitorlám“. A berlini antiszemita pártnak már alig van annyi ereje, hogy pártközlönyét a „Staatsbürger Zeitung“-ot fenntartsa s mindezért Stöckert okozzák a saját hívei. No lám, milyen szépen törvényt látnak ellenségeink a vezetőjükön. Hja: tempora mutantur . . .!

— **Zsidó-egylet keresztény alapítója.** Kropf János, bécsi városi tanácsos hunyt el decz. 9-én A „Chessed sehel Emeth“ (valódi jótékonyág) nevet viselő betegsegélyező egyesületet alapította s annak husz éven át egészen halála órájáig lelkes vezetője is volt. Mint fogadós gyakran tapasztalhatta a zsidó házalók nyomorát s szíve megesezt ezen, egyik napról a másikra élő szegényeken. Ez indította őt az egylet megalapítására, mely beteg tagjainak hetenkint 6 frtnyi segélyt utalványozott ki s az elhunytak családjának számot tévő pénzbeli segélyt nyújtott. Az egyletnek jelenleg is 400 tagja van. A zsidókkal jöttvő keresztény megérdemli nemcsak hitsorsosai, hanem a zsidók háláját is. Legyen könnyű neki a hant!

— **Több zsidó művészt** tüntetett ki a szt.-pétervári cs. művészetek akadémiaja. Így Günzburger „I rangu akadémiai művész“ ezimet kapott; Mamon, fiatal, tehetséges zsidó művész „Jeremias siralmi Jeruzsalem ronjainál“ feliratu festményeért a kis arany érmet kapta. Asklait, a „Mózes mint pásztor“, festmény nagynevű festőjét „az orosz cs. művészetek akadémiajának akadémikusa“ ezimel tüntették ki; művét Tretyakoff, kinek világraszóló képtára van, vette meg. A Sándor emlékszobor leleplezése alkalmával verendő emlékérmeket szintén egyik hitsorosunk: Grilliches H. fogja készíteni.

— **A német antiszemiták** egykor az antiszemita-párt volt vezérének Pickenbachnak ezüst kelyhet ajándékoztak, melyet csak ünnepélyes alkalmakkor használtak. Nem rég ezt a történeti nevezetességű (?) kelyhet lefoglalták és dobraverték. Több keresztény és zsidó árve-rezett rája, végre is egy zsidó zsibárusnő vette meg 50 márkáért. Bizonyosan kegyelettel örzi majd, mert hát azt bizonyítja: „a szerencse forgandó — csak insége állandó!“

— **Heine Furdado Ceciliáról** írják Párisból, hogy a férjéről reá maradt milliókat a szegények és munkaképtelenek felségélyezésére fordítja. Az utolsó két év alatt a következő összegeket fordította jótékony ezélokra: a kopolalók kórházának 20,000 frankot adott, hogy a versaillesi zsidótemplomban melynek felépítésére már előbb 200,000 frankot adott, az isteni tisztelet gyakorlása lehetővé tétessék 150,000 frankot adományozott. Azonfelül több millió frank értékű gyermekkórházat épített, mely valóságos palota: benne kora reggeltől délutáni 2 óráig lehet látogatásokat tenni. Mindkét nembeli szegény gyermekeket ápolnak a kórházban, ha a 16-ik évet meg nem haladták. Az intézetnek van egy orvosa, egy chirurga, egy fogorvosa s külön gyógyszerháza. A betegeket teljes felépülésükig ápolják benne. Sőt évenként 100 pár cipőt és 100 öltözet meleg ruhát is osztanak ki benne. — Ezek mind olyan adatok, melyek a legszebb ódánál is különben dicserik Heine Furdado Cecilia nemeslelkűségét.

— **Az „Amerikán Hebrew“-ben** beszél el egy zsidó, hogy Moszkvába érkezvén, a szálloda tulajdonos felszólította, hogy a bejelentő iven ne vallja be, milyen vallású. Hitsorsosunk azonban ezt nem tette meg; amiért aztán a rendőrség felszólította, hogy 24 óra alatt hagyja el a várost. De a mi zsidónk nem hagyta abba a dolgot. Az amerikai követségben elpanaszolta az esetet, mely ez ügyben a külügy-miniszteriumnál közbevetvén magát, kieszközölte, hogy a rendőrség egy leiratban tudatta panaszosunkkal, miszerint moszkvai tartózkodása ellen ninesen semmi kitogása.

— **Sulzburgban** (Baden) Dreifusz Mendel rabbi halálával megüresedvén a rabbi hivatal, most az oda való zsidók attól tartanak, hogy a freiburgi rabbi kerületéhez csatolják a Sulzburgi hitközséget is; ez eshetőség ellen teljes jogukkal szándékoznak akezióba lépni.

— **Glaser Adolf** lipesei szőnyeggyáros, Gleiwitz (Szilézia) szülővárosa szegényeinek felekezeti kölönbség nélkül 10,000 márkát, az izr. hitközségnek szintén 10,000 márkát, ugyszinténa zabrzei izr. és politikai községnek is

10,000 márkát, azonkívül különféle jótékony czélokra 211,000 márkát hagyományozott.

— **A japáni kormány** Dr. Cohnon kívül még egy másik zsidó tanárt is: Dr. Weigert, meghitta a tokioi egyetemre tanárul.

— **A párizsi egyetemen** orosz és lengyel országból való 15 zsidó leány tanulja az orvos-tudományt.

— **Sydneyben** a lóvasúti igazgatóság lojalitásáról tett tanúságot, midőn hosszú bőjtünkör a zsinagóga mellé, melynek közvetlen közelébe járt a lóvasút, felügyelőt állított, hogy a lóvasúti közlekedés ne zavarja az Istentiszteletet.

— **Altonában** már másfél évvel ezelőtt feloszlott az izr. hitközség. Zsinagógájukat minden hozzátartozóval együtt Müller Sándor vette meg, mibe a kormány csak azon feltétel alatt egyezett bele, hogy a szent hely nem lesz profán czélokra felhasználva.

— **A Lippmann Taus-féle zsinagógát** Berlinben mivel csak egy kijárata van, tűzbiztonsági szempontból rendőrileg bezáratták.

Gyöngyszemek a talmudból.

Birtokra büszke lenni, nem szép; de mindenesetre több jogod van büszke lenni arra, mit magad szereztél, mint arra, mit őseid szereztek.

Azzal, hogy bőkezűen megajándékozod azt, ki veled jót tett, még korántsem vagy nemeslelkű; azzal, hogy barátodat barátságosan fogadod, még korántsem vagy előzékeny; nemeslelkű vagy akkor, ha jót teszesz azzal, ki tőled a jótéteményt megtagadta, és előzékeny vagy akkor, ha szívesen fogadod azt, ki magától eltaszított.

Segíts a szűkölködőkön! hogy megtudjad, mily igazi értéke van vagyoniadnak.

Bilenséged is, barátod is, hibáidat megmondják; ellenséged mások előtt, igaz barátod négy szem közt.

A látogatás olyan mint az eső; ha gyakori és tartós, megújíják, ha ritka, sovárognak nána.

Ne kisédelmezz a megtéréssel, mivel hirtelen meglephet a halál.

Ki a halál gondolatával megbarátkozik, az nyugalmas életet él.

A ki mulandó dolgok után törekszik, azon emberhez hasonlít, a ki szomját a tenger sós vizéből akarja csillapítani: mennél többet iszik belőle, annál inkább gyötri a szomjúság.

Azon ember, ki az intés helyességéről saját eszével meg nem győződött, annak az intés egyáltalán nem használ.

Előbb ints, azután büntess.

Talmudista.

A héber nyelv szerepe az európai irodalmakban a 16. és 17. században.

II.

E századok nyelvtudományának alap-tétele az, hogy az emberi nemnek ősi nyelve a héber, s hogy azért minden nyelvnek a héberből kell erednie. Az egyház-atyák sohasem kételkedtek e felől. Sz. Jeromos egyik levelében Damasusnak azt írja: „Az egész ókor (universa antiquitas) bizonyítja, hogy a

héber nyelv, melyen az ó szövetség van írva kezdete minden emberi beszédnek.“

Több nép tartotta szent írásai nyelvét a legrégebbi nyelvnek, vagy az emberiség természetes nyelvének. A brahmánok szerint a szanszkrit az istenek nyelve, s a buddhisták a páli vagy mágadhi nyelvjárást, Buddhának és szent törvényüknek a Tripitaka-nak nyelvét, tehát oly nyelvet, mely a szanszkritből olyan világosan származik, mint az olasz a latinból, minden nyelv gyökerének tekintették. Katjájana páli nyelvtanító azt mondja: „Van egy nyelv, mely gyökere valamennyinek; emberek és brahmánok beszéltek a kalpáknak kezdetén, az előtt pedig soha sem ejtettek emberi hangot, és még a fönséges Buddha is azt beszélte: ez a mágadhi nyelv.“ (V. ö. Spence Hardy, Legends of the Buddhists, 23. l.; Alwis, Lectures on Buddhism, 55. l.)

A nyelvtudósok előtt ez volt a kérdés: Minthogy a héber kétség kívül a nyelvek szülője, hogy kell azt a folyamatot megfejtenünk, mely által a héber annyi nyelvjárássra oszlott; és hogy lehet ezt a sok nyelvjárást, a görögöt és latint, a koptot, a perzsát, a törököt visszavezetni közös forrásukra a héberre?

Valóban bámulatos, mennyi alapos tudományt és szellemet vesztegettek ezen kérdésre a 16. 17. sőt még a 18. század folytán is. Ehhez talán egyetlen párhuzamot találunk a régi csillag szok fáradságos számításai — és szerkesztéseiben: meg akarták magyarázni az égi testek mozgásait és ténynek vették, hogy földünknek kell a bolygó-rendszer szilárd központjának lennie . . .

A nyelvészek a héber nyelv etymologizálásában egyedül a hangok hasonlóságára voltak tekintettel.

Már pedig a hanghasonlóságok az etymológiában nem lehetnek mérvadók; elítélik a legnagyobb nyelvészek a hanghasonlóságok szolgálatát a szófejtésben és magyarázatban; így Curtius (Grundz. d. gr. Etym.) azt mondja: „a csupa hasonló hangzat nem csak kevésbé fontos, hanem hol különböző nyelvek rokonságáról van szó, éppen okul szolgálhat a rokonság kétségbehozatalára.“ Ismeretes Müller Miksának ide vágó élczes szójátéka; „sound etymology has nothing to do with sound.“ E miatt etymologizálnak a római grammatikusok következőképen: lucus a non lucendo; Parca — parcustól, mivel ők senkit sem kimélnék; coelum — coelatumtól, melynek jelentése: eltakart valami, mivel az ég ennek ellenkezője: nyílt; bellum — bellus-tól, mivel a hadban semmi szép sincs; foedus — faedustól, mivel benne semmi undok sincs. Ilyen forma ama magyar szófejtés is: csap, mert a bort vissza csapja; vár, a mi nem vár, az nem vár, de mit vár a vár? Ellenségét. —

Nem sokkal áll előbb ezeknél a szónyomozásoknál az a priori nyelvbölcselek etymologizálása is, mely sok tekintetben éppen olyan henye játék volt, mint ez említett lucus a non lucendo-féle etymologia.

Még Toldy Ferencz is a magyar nyelvet az indogerman és semi nyelvekkel hasonlítgatja össze; az általa idézett szók, melyek némi hangbeli hasonlatosságot tüntetnek fel, semmit sem bizonyítanak, mert nagyobbára esetleges találkozások, kuriózumok, milyeneket akár a mandingó vagy jolof nyelvből is idézhetnénk eleget. Ez csak az összehasonlító nyelvészet lényegének félreértése. . .

A nyelvek e kor tanítása szerint keletiekre és nyugatiakra oszthatók. A magyar nyelv e századok tudósai szerint — keleti nyelv, mi kitűnik írása módjából és magából a nyelv alkatából.

A magyar nyelv tehát keleti nyelv. Mily érdekes története van e szónak s a hozzá kötött fogalomnak a 16. századtól elkezdve Széchenyi-ig, a Kelet népe irójáig!

Hányszor emlegették embereink büszkélkedve, hányszor ellenségeink gúnyosan, mennyi téves fogalomnak s uralkodó balhitnek volt forrása ez az egyeilen szócska: keleti. Pedig mily határozatlan, mily tág jelentésű — és mégis mennyi jó és rossz gondolat elfér e kis szócska megett. Hogy mit okozott a magyar nyelvtudomány terén, azt az egyszerű felületes megtekintés is világossá teszi, mily szédítő, mily kábító hatással bírt, mennyire megbűvölte ez a legélesebb elméjü tudóst is, úgy hogy e szócska s a hozzá kötött fogalom a magyar nyelvtudományt egy nagy taposó malommá tette, melyben volt ugyan mozgás, de előhaladás semmi.

Komáromi Csipkés György a többi között héber nyelvtant is irt Schola Hebraica czímmel 1654-ben. Figyelemre méltó a héber nyelvben való gyakorlati jártasságnak megítélése szempontjából az, a mit róla Bod is említ, t. i. Bod szavaival élve „a zsidó nyelvet annyira megtanulta volt, hogy azon a nyelven közönséges helyen, az akadémián orált.“ (Athénás 145. l.) E schola Hebraicával kapcsolatosan adta ki a héber nyelvet magasztaló beköszöntő beszédét, melyet a debreczeni iskolában székfoglóló 1653. augusztus 8.-án tartott., Oratio inauguralis de dignitate, utilitate, necessitate et praestantia Linguae Sanctae Hebraeae „czímmel.

Dr. Krausz Jakab.

(Folytatása következik.)

Dr. Grosz Dávid.

Az „Egyenlőség“ eredeti elbeszélése.

Irta: **Dr. Bácskai Albert.**

— Második folytatás. —

És amidőn egy szép napon Goldenthal Naftali a felett tűnődött volna, hogy mi van eladó még a faluban és azon meggyőződésre jutott volna, hogy már semmi sincsen: egy parasztszekerre felrakta összes czók-mókját és hazavándorolt ismét Galicziába — nagykereskedőnk.

Grosz Jakab barátunknak nagy kő esett le a szívéből. Nagyon sok bajt hozott az ő fejére ez a gyalázatos papjelölt.

A derék tót népnek, mely oly magasan áll minden többi népek felett, mint folyók felett a tenger, nem volt már pálinkára pénze, mind elvitte azt magával Goldenthal Naftali. Azok a szép zöldszemű bankók is, a melyek miatt Jakab ur annyi részeg parasztot dobott ki a kármentőből, vagy megfordítva, őt magát annyiszor dobták ki a koresmájából és amelyeket annyi gonddal, fáradsággal gyűjtve helyezet el a tiszta szoba mestergerendájának egyik rejtélyes repedésébe, bizony elfogytak sorra. És mind e csapáshoz hozzájárult még az is, hogy a Száli asszony ezuttal az ő férjét iker leánykakkal ajándékozta meg.

Jakab ur szívesen ragaszkodott régi tervéhez, maradt még szerencsére egy vedlett ötös bankó is a mestergerenda szük nyílásában. Összekötött hát a Száli asszony egy kis batyucskát, ezt a Dávid gyerek szük vállaira fűzték és az apa begyalogolt kedvencz gyermekével Kohárba a 3 mértföldre eső székvárosba és beiratá vala a Dávidkát a főgymnasium első osztályába.

Midőn az apa visszatért, így szólt könnyező szemekkel: „Száli, meglásd ez a fiu még sokra fogja vinni, ha Isten segíti, még csakugyan tekintetes ur is lehet belőle, megálmodtam az éjjel, hogy ő lesz a mi gyámlitónk öreg napjainkra . . .“

Szegény Száli, mennyiszor a pokolba kívánta azt a sok pajkos gyereket és most hogy a kilencz közül csak

egyetlen egytől kellett megválnia, vörösre sirta a szemeit. Ne is higgye senki, hogy az anyai szeretet és gyöngédség csak a gazdagok kiváltsága; a nyomor sötétjében is ragyogó fényt varázsol a szivekbe a szeretet.

Hagyjuk el mi is e számdús család idillycus fészket és kövessük a mi kis hősünket az ő merész pályafutásában.

A kis Dávid hazulról való távozása abba a szép időkre esett, amelyek a zsidók emancipációját közvetlenül követte. A hosszú időkig elnyomott és megvetett zsidóság szive nagyot dobbant a szabadság hívó szavára, a felvilágosodottabb elem, mely fogékony volt e nagy törvényhozási aktus megértesére, túláradó örömmel és meleg hálával fogadta e rég várt ajándékot és mivelhogy azt hitték, hogy ép azon a téren — amelyről örök idők óta száműzve voltak — a művelő életpályákon érhetik el legkönnyebben az igazi egyenlőséget és törhetik át az előítéletek erős sánczeit: a zsidó ifjuság egész erélyével és a legnemesebb ifjai ambíciókkal vetette magát a honoratori hivatásokra. Minden szegény szatócs-zsidó — akinek fia az elhanyagolt zsidóiskolákban egy kis tehetséget mutatott — ügyvédnek, orvosnak vagy tanárnak akarta képeztetni a fiát.

E szegény fiuk javára pénzt gyűjtött a községi zsidóság; a szegényebbek pedig ruházattal, élelemmel járultak a szent ügyhöz.

Igy történt, hogy a kis Dávidkáról is gondoskodott a kohári zsidóság könyörületessége, adván az ő muzsájának kellő avenát, naponként felváltva egy-egy napi ételmet. A kis Dávidka meg is szolgált érte, ő vezette be a családok ifju sarjadékát a héber betűk mysteriumába cserében a mindennapi kenyérért. Még a zsidó rabbinusnak is megfizette annak a szegényes ágynak a melegét, amelyre estenden kábult f-jét lehajtá — ő vezette helyette az anyakönyvet és számadásokat a hitközségi adókról és a ritualisan levágott szárnyasokról,

Az iskolában se igen volt jobb dolga szegénynek. A tanuló társak a véna kis zsidógyereken tölték ki rakoncátlan kedvüket és annyira elcsigázták alattomos bántalmakkal, hogy végtére is különpadba kellett ültetni a koresmáros fiát.

A tanító ur pedig, aki Isten egyházának szerzetes papja volt és szent fogadalmat tőn a szegénység és könyörületesség magasztos jelszavaira, — hasonlólag nem bírt irgalmas szívvvel a kis Dávid szegénysége és nyomora iránt. Az a papi fekete palást sötét előítéleteket és engesztelhetlen gyűlöletet palástolt és a tisztelendő atya megverte a kis Dávidot akkor, ha nem tudta a leczkét, hogy miért nem tudja és megverte akkor is, ha tudta a leczkét, hogy miért darálja el amugy szajkó módra.

(Folyt. következik.)

Szerkesztői üzenetek.

— **Karbol Kisvárdán.** Mindez igen szép dolog, de még se olyan szép, a milyen csunya a civódás egy község kebelében. Az Ön községében tudtunkkal béke uralkodik, mi szükség van hát „Karbol“-ra? Egyszerűen büzt terjeszteni? Ez képezheti Önnek privátpasszióját, nekünk semmi közünk hozzá; mi egyébiránt máskülönben sem vagyunk barátja — és ezt talán már tapasztalta is — a zsidó antiszemita s á g n a k.

* **urhölgynek.** Ettinger Mária Anna azt írta egyszer jámbor keresztapjának, ki szemrehányást tett neki, miért barátkozik annyit zsidókkal; „Szent atyám, szörnyen téved, ha azt hiszi, hogy azért keresztelkedtem ki, mert nem szerettem zsidó lenni, azért lettem — szent atyám — keresztény, hogy minden baj nélkül — zsidó maradhassak. — Ki tudja? hátha Nagysád antiszemitája is csak azért lett az, hogy minden baj nélkül — filozemita lehessen.